

1.

Téma:

Diagnostika zrakového vnímání u dětí s mentálním postižením

Problém:

Diagnostika zrakového vnímání u dítěte s mentálním postižením předškolního věku

Otázka:

Jaký vliv má mentální postižení na rozvoj zrakového vnímání u dítěte předškolního věku?

Úvod:

Smyslem mé práce a diagnostiky obecně je co možná nejhlubší poznávání určitého subjektu, pro nějž navrhujeme na jejím základě odpovídající podpůrnou intervenci se snahou o maximální rozvoj na momentální úrovni. Tématem mého výzkumného šetření bude dílčí oblast speciálně pedagogické diagnostiky – zrakové vnímání.

Cílem výzkumného šetření bude zjistit a popsat specifika zrakového vnímání u dětí s mentálním postižením v předškolním věku v porovnání s kontrolní skupinou intaktních jedinců stejného věku a formulovat doporučení využitelná pro další praxi při práci s vyšetřovanými dětmi.

2.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká specifika zrakového vnímání se projevují u dětí s mentálním postižením?

Vedlejší výzkumné otázky:

V jakých oblastech zrakového vnímání nacházíme hlavní rozdíly mezi dětmi s mentálním postižením a dětmi z intaktní skupiny?

Která oblast zrakového vnímání je u dětí s mentálním postižením nejméně rozvinuta?

3.

Ke zjišťování cíle výzkumného šetření budou využity metody pozorování, rozhovor a nestandardizované metody zjišťování úrovně zrakového vnímání pomocí modifikace testů Jiřiny Bednářové. Jedná se tedy o šetření kvalitativního rázu.

4.

Ke zpracování praktické části diplomové práce budou využity nestandardizované metody sběru dat: pozorování, rozhovor s dítětem a modifikovaný test sestavený podle metodiky Jiřiny Bednářové.

Testování se zúčastní 10 respondentů s mentálním postižením předškolního věku. Jednotčím prvkem bude společná diagnóza Downův syndrom, u kterého se intelekt obvykle pohybuje v pásmu středně těžkého mentálního postižení. Kontrolní skupinu bude tvořit 10 dětí intaktních předškolního věku.

Testování bude probíhat v prostorách mateřských škol a mateřských škol speciálních, které budou ochotny ke spolupráci a budou vzdělávat požadované respondenty. Po krátkém seznámení a motivaci, budou dětem předkládány úkoly ke zjištění úrovně jejich zrakového vnímání. Součástí bude i pozorování a rozhovor s dítětem.

5.

Výzkumný nástroj bude nestandardizovaného charakteru, vytvořený za pomoci metodiky Jiřiny Bednářové. Test bude obsahovat cvičení k jednotlivým oblastem zrakového vnímání, tedy vnímání barev, rozlišování figury a pozadí, zraková diferenciacie, zraková analýza a syntéza, zraková paměť a pohyb očí zleva doprava. Výsledky budou zaznamenávány do záznamových archů – zvládl samostatně, zvládl s dopomocí, nezvládl. Případné pozorovatelné zvláštnosti budou zaznamenávány do poznámek a zohledněny v celkovém hodnocení.

6.

Výzkumné šetření bude prováděno výhradně se souhlasem zákonných zástupců všech respondentů, kterým budou v časovém předstihu, než konáno vlastní testování, rozeslány informované souhlasy.

Praktickým problémem by pak mohla být mimo jiné únava dětí a odmítání spolupracovat, nicméně i z toho bychom mohli v závěru polemizovat, zdali to bylo spíše náročností úkolů, či už právě z důvodu, že děti s mentálním postižením jsou snadněji unavitelné. Dalším

problémem by mohl být ostych dětí, kterému by se dalo nejspíše zabránit při opakování cvičení, ale z důvodu časové náročnosti, narušování chodu běžného dopoledne v mateřských školách, ale i pravděpodobnosti, že jednotliví probandi budou pravděpodobně z různých měst, jsem od tohoto návrhu upustila. Můj výzkum má sloužit spíše ke zmapování specifík zrakového vnímání u skupiny dětí s mentálním postižením předškolního věku, než k detailní diagnostice sloužící k zjištění pokroku ve vývoji u jednotlivých dětí.

7. Rozhovor

V současné době ještě nemám zajištěn vstup do terénu, proto jsem úvodní rozhovor udělala s psychologkou, která se ve své praxi věnuje diagnostice dětí napříč věkem od předškolního věku až po adolescenty. V její praxi se rovněž objevují děti s mentálním postižením.

Psycholožka shledává jako velmi dobrý testový materiál publikaci od Jiřiny Bednářové, která poskytuje ucelený systém diagnostiky nejen zrakového vnímání, ale i motoriky (grafomotoriky), vnímání času a prostoru, sluchového vnímání, matematických představ, sociálních dovedností, hry a sebeobsluhy, z nichž ale v případě mého testování použijeme pouze podklady pro vyšetřování zrakového vnímání.

Z rozhovoru vyplynulo, že je velmi vhodné držet se vývojové škály zrakového vnímání a držet se zásady postupného přidávání na obtížnosti úkolů. To nám umožní nejprve s dítětem navázat pozitivní vztah tím, že dítěti dáme možnost pokud možno zažít úspěch a motivujeme k další práci.

V této fázi máme také možnost zjistit přibližnou úroveň schopností a podle toho volit další úkoly – náročnější nebo přibližně na stejné věkové úrovni. Zjišťujeme také míru potřeby dopomoci, ať už se jedná o verbální či fyzickou (např. skládání obrázku na předlohu). Rovněž tato fáze umožňuje ujasnění pojmů (přesvědčíme se, zda dítě rozeznává barvy, případně jak při plnění úkolu postupuje).

Důležité je také mít připravený způsob zaznamenávání informací z hlediska anamnestických dat i úrovně dovedností dítěte. Jako nejlepší se nám shodně zdá záznamový arch, na němž bude v hlavičce místo na vyplnění pohlaví, věku a stupně mentálního postižení, či případných dalších zdravotních obtíží. V další části poté bude tabulka, zda dítě úkol splnilo, splnilo s dopomocí či nesplnilo. A dále ponecháno místo na poznámky.

Z hlediska jednání s mateřskými školami o možnosti provádět v jejich zařízení výzkum, mi bylo doporučeno, abych zdůraznila nejen smysl práce, ale i přínos pro děti, že zároveň s vyšetřováním u dětí i rozvíjím funkce zrakového vnímání a tedy se věnuji i vzdělávání dítěte v oblasti, která je klíčovou například při pozdějším nácvičku čtení.

Součástí veškerého testování budou poznámky z pozorování – jak se dítě při vyšetřování chovalo (aktivní/pasivní, spolupracovalo/nespolupracovalo, co mu činilo potíže, co mu pomáhalo, celkový vývoj dítěte – slovní zásoba, motorika, obratnost...), a záznam o způsobu, jakým dítě úkoly plnilo – např. zda pracuje zleva doprava apod.

8. Doporučení ke zlepšení realizace šetření

Záznamy – připravit si nakopírované záznamové archy s volným místem na poznámky. V hlavičce budeme zaznamenávat pohlaví, věk, stupeň mentální retardace, případné další zdravotní komplikace.

Nakopírovat, zvětšit a zalaminovat tištěné materiály

Využívat nejen tištěných materiálů, ale i konkrétních předmětů (např. kostky stejné velikosti, se zásobou vždy minimálně dvou stejných barev)

Provádět zácvik – vždy nejprve dítěti vysvětlit, ale nejlépe i ukázat, co po dítěti žádáme, případně předvést slovně. Po instrukci: „Podívej, zde jsou kartičky s různými barvami. Najdi dvě kartičky, na nichž je stejná barva.“ Nyní by následovalo praktické předvedení vyhledání dvou kartiček se shodnou barvou.

Zajistit vhodné místo na vyšetřování – předem domluvit s mateřskou školou prostory, kde bude dostatek nejen světla, ale i ticha a klidu na práci.

9. Literatura:

Arbeitskreis DOWN-Syndrom e. V. *Zur Neubewertung des Down-Syndroms*. [online]. [Cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z:

<<http://down-syndrom.de/down1.html?down1d.html~mainFrame>>.

BEDNÁŘOVÁ, J.; ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo vědět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1829-0.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

POKORNÁ, V. *Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-570-9.

PRÖLS, R. E. H. *Diagnostik visueller Wahrnehmung bei Vorschulkindern zur Früherkennung von Lese-Rechtschreibschwierigkeiten – ein Methodenvergleich zur Ökonomisierung des klinischen Untersuchungsaufenthalts in der Phoniatrie und Pädaudiologie.* [online]. [Cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z:

<<http://www.opus.ub.uni-erlangen.de/opus/volltexte/2010/1602/pdf/RenateProelsDissertation.pdf>>.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice. Texty k distančnímu vzdělávání.* Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-142-3

ŘÍČAN, P.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Dětská klinická psychologie.* Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-512-2.

SELIKOWITZ, M. *Downův syndrom : definice a příčiny, vývoj dítěte, výchova a vzdělávání, dospělost.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-973-9.

VÁGNEROVÁ, M.; KLÉGROVÁ, J. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících.* Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7.

ZOBANOVÁ, A. Kdy, proč a jak vyšetřovat zrak u dětí. *VOX Pedaitrae* [online]. 2008, roč. 8, č. 10 [Cit. 20. 5. 2012]. Dostupné z:

<http://www.detskylekar.cz/cps/rde/xbcr/dlekar/vox_prosinec2008_nahled.pdf>.